

IARNA TOMITANĂ ÎN EPISTOLELE OVIDIENE

În Tristia și Ex Ponto revine, în chip obsesiv, imaginea anotimpului hibernal, a zăpezilor cvasiperpetue, a gerurilor năpraznice și a crivățului pustiitor. Motivul hibernal este ilustrat, la Ovidiu, prin următoarele sintagme: *fera hiems*¹ (sălbatică, cruda iarnă), *gelidus Boreas*² (înghețatul crivăț), *assiduum frigus*³ (veșnicul ger), *tristis hiems*⁴ (trista mohorâtă iarnă), *mala frigora*⁵ (relele, groaznicele geruri).

Cea mai grăitoare întruchipare a motivului hibernal în opera sulmonezului este elegia 10 din cartea a III-a a Tristelor, în care ni se relevă un tablou deosebit de sugestiv:

"At cum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu
Dum prohibet Boreas et nix habitare sub Arcto,
Tum patet has gentes axe tremente premi.
Nix iacet, et iactam nec sol pluviaeque resolvunt.
Indurat Boreas perpetuamque facit.
Ergoubi delicuit nondum prior, altera venit
Et solet in multis bima manera locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Aequet humo turres tectaque rapta ferat"⁶

(Dar cum se lasă iarna și gerul cel cumplit
Întinde peste fluvii un pod incremenit,
Sub Ursă Borealul când bate, crunt lătrând,
Să vezi atunci barbarul cu viscolul luptând!
Zăpezile pe câmpuri rămân neîncetat.
Nici soarele, nici ploaia nu le topesc vreodat!
Zăpada nouă cade, cea veche nu se ia:
Din două ierni zăpadă pe-aici putem vedea!
Acoperișuri smulge nepotolitul vânt
Și turnuri Acvilonul doboară la pământ!)

(Trad. Eusebiu Camilar)

Cunoscutul ovidiolog Nicolae Lascu remarca următoarele în privința frecvenței motivului hibernal în episoadele pontice ovidiene:

"Strâns legate de poziția geografică a teritoriului sunt știrile pe care le dă poetul asupra condițiilor climatice. În această privință, trebuie precizat de la început că motivul dominant, asupra căruia poetul revine sub nenumărate variante și cu o stăruință obsedantă, este frigul. Îndeosebi în elegia a 10-a din cartea a III-a a Tristelor, cunoscută îndeosebi sub titlul de

"Iarna la Tomis", sau și mai bine, "Iarna în țara geților", poetul dă dovadă din plin că descrierea făcută anotimpului celui mai aspru este rezultatul experienței personale. Într-adevăr, poetul descrie aici amănunțit toate aspectele unei ierni cumplite, cum n-ar putea s-o facă decât cineva care a trăit-o aievea".⁷

În elegia de mai sus, pe lângă sintagmele deja menționate, întâlnim o serie întreagă de lexeme (semanteme), de cuvinte-cheie legate de anotimpul hibernal: **nix** (zapadă), **gelu** (ger), **frigus** (frig), **glacies** (gheață), **Aquilo**, **Boreas** (crivăț) etc.

Nu putem trece cu vederea faptul că, în elegia menținată, se află și prețioase informații despre mijloacele de transport din Scythia Minor pe vremea lui Ovidiu. Imaginea anotimpului hibernal este legată de cea a carului getic și sarmatic (**plaustrum**), trecând peste undele înghețate (**undas frigore concretas**):

"Quaque rates ierant, pedibus nunc itur; et undas
Frigore concretas ungula pulsant equi;
Perque novos pontes, subter labentibus undis,
Ducunt Sarmatici barbara plustra boves"⁸
(Pe unde-au mers corăbii, se merge cu piciorul
Și-auzi sunând copita pe râul înghețat.
Pe podurile nouă întinse peste ape,
Trec boii cei sarmatici, la care înjugăți).

Menționi despre carul getic întâlnim și în **Georgicele** lui Vergiliu, unde se vorbește despre "roțile de car ferecat" (**ferrati orbes**)⁹. Din alte versuri din cartea a III-a a **Georgicelor** aflăm că, în vechime, în timpul iernilor grele, când apa îngheța, pe Dunăre se practica atât navigația, cât și transportul cu vehicule de uscat, cu "care largi" (**patula plaustra**).¹⁰

Din punct de vedere stilistic, remarcăm, în energia ovidiană, o abundență de tropi, de figuri de cugetare sau retorice și de figuri sintactice. Dintre acestea, menționăm: metafore (**novos pontes**), comparații (ut **mar-mare**), metonimii (**puppae** pentru **naves**, **tecta** pentru **domus**), epitete (**fera**, **tristis**, **candida**, **mala**, **caeruleos** etc.), exclamații (**Quam non ingenio nomina digna meo! Heu loca felici non adeunda viro!**), aliterații (**suppositum stellis; saepe sonant**), repetiții (**sine/.../**, **sine/.../**), anafora (**pars/.../**, **pars/.../**; **sive/.../**, **sive/.../**; **aut/.../**, **aut/.../**).

Sintagma **mala frigore** (groaznicile geruri), existentă în textul ovidian, sintetizează aversiunea poetului față de rigorile anotimpului hibernal, atotstăpânitor în ținuturile pontice. O altă sintagmă semnificativă, prezentă aici, este **tristis hiems** (trista iarnă), care se leagă de titlul primei culegeri de elegii scrise în exil, **Tristia**. Într-o altă elegie¹¹ întâlnim - după cum am menționat mai sus - varianta **fera hiems** (cruda iarnă), care se apropie de horațiana **acris hiems**¹² (cumplita iarnă).

Trebuie să facem aici distincția între motivul hibernal ovidian și cel

horațian. Cea mai reprezentativă piesă lirică horațiană este oda "Către Taliarh" (*Ad Taliarchum*), în care imaginea hibernală nu-l întristează pe poet, ci-l face să trăiască mai intens clipa, consacându-se desfătărilor bahice. Focul și vinul constituie cele două elemente catalizatoare, cvietive în același timp, care anulează senzația de frig, de încremenire a naturii, prezentă în primele versuri:

"Vides ut alta stet nive candidum
Socrate nec iam sustineant onus
Silvae laborantes geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus super foco
Large reponens atque benignius
Deprome quadrimum Sabina
O Taliarche merum diota".¹³
(Privește cum se-nalță strălucitor Socrate
De-atâta nea. Păduri împovărate
Se pleacă ostenite și orice fluviu-acum
De aprig ger a-ncremenit în drum.

Alungă frigul, dăruind prisos
de vreascuri focului și, generos,
Tu adă, Taliarh, curatul vin
De patru ani, din vasul cel sabin).

(Trad. Ștefan Cucu)

Spre deosebire de Horațiu, Ovidiu este total copleșit de **mala frigora** și nu reușește să estompeze, să atenueze sentimentul de adâncă deznădejde, chiar de oroare în fața peisajului hibernal pontic.

George Călinescu vorbea de "groaza de fenomenul boreal"¹⁴, ca o stare psihică specifică poetului Vasile Alecsandri. Același lucru se poate spune însă - **mutatis mutandis** - despre Ovidiu, care, fiind un temperament solar, însetat tot timpul de soarele italic, un veritabil "joueur", se simte ca un adevărat prizonier în ținutul bântuit de crivățul pustiitor al stepei nordice.

Așadar, imaginea anotimpului hibernal nu-l face pe Ovidiu să se cufunde, precum Horațiu, în caldă intimitate a spațiului său domestic, în desfătărilor bahice, nici nu-l determină să contemple, **more aesthetico**, spectacolul măreț al naturii. Putem vorbi de un veritabil **horror hiemis** ovidian, pe care nu-l mai întâlnim la nici un alt poet al antichității.

NOTE

1. *Tristia*, I, 1, v. 42.
2. *Tristia*, I, 2, v. 29.
3. *Tristia*, III, 2, v. 8.
4. *Tristia*, III, 10, v. 9.
5. *Ibidem*, v. 19.

6. **Tristia**, III, 10, v. 9-18.
7. Nicolae Lascu, **Ovidiu - omul și poetul**. Cluj, 1971, p. 336.
8. **Tristia**, III, 10, v. 31-34.
9. **Georgica**, III, v. 360-362.
10. *Ibidem*.
11. **Tristia**, I, 1, v. 42.
12. **Carmina**, I, 4, v. 1.
13. **Carmina**, I, 9, v. 1-8.
14. G. Călinescu, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**. București, 1982, p. 300.

L'HIVER TOMITAN DANS LES ÉPITRES D'OVIDE

Résumé

L'auteur met en évidence, d'abord, les syntagmes ovidiennes pour le motif hivernal: **fera hiems, gelidus Boreas, assiduuum frigus, tristis hiems, mala frigora**. On analyse la dixième élégie du troisième livre des Tristes, connue sous le titre de "L'hiver à Tomi" ou "L'hiver dans le pays des Gètes", en soulignant les mots-clef pour la saison hivernale: nix, gelu, frigus, glacies, Aquilo, Boreas etc. On analyse, toutefois, le texte du point de vue stylistique, en mettant en évidence les tropes, les figures de pensée ou rhétoriques et les figures syntactiques. L'auteur établit la distinction entre le motif hivernal ovidien et le motif hivernal horatien, en faisant l'analyse de l'ode I,9 (**Ad Taliarchum**). On fait, toutefois, brièvement, quelques considérations en ce qui concerne les informations sur les moyens de transport de Scythie Mineure au temps d'Ovide, surtout sur le char gétique et sarmatique, nommé **plastrum**.